

Wiesław Godzic

Próby nowej interpretacji historii myśli filmowej

Biuletyn Polonistyczny 20/3 (65), 37-41

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przekładzie Zimmermanna - zresztą bez powodzenia. W 1842 r. właśnie w poznańskim "Tygodniku Literackim" ukazała się ostra napaść na Fredrę, która jednak nie wpłynęła ujemnie na popularność sceniczną komediopisarza: teatry amatorskie wciąż go grywały. Przedstawiając dzieje sceniczne Fredry w teatrach wielkopolskich w XIX w., referent przytoczył również wypowiedzi na ten temat z ówczesnych dzienników.

W dyskusji po referatach zwrócono m.in. uwagę na konieczność podjęcia dalszych badań nad Fredrą, tym bardziej że dobiega końca pełne wydanie jego "Pism". Badania te powinny pójść przede wszystkim w kierunku analizy "Trzy po trzy" i "Zapisków starucha", jak i w kierunku szczegółowych badań teatrologicznych.

Dr Krystyna Czajkowska

PRÓBY NOWEJ INTERPRETACJI HISTORII MYŚLI FILMOWEJ SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ UŚL.

(27 XI—1 XII 1976)

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa Filmoznawcza, pt. "Próby nowej interpretacji historii myśli filmowej", odbyła się w dniach od 27 XI do 1 XII 1976 r. w Ustroniu. Organizatorem Konferencji był Zakład Filmoznawstwa Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Kierownictwo naukowe i nadzór nad całokształtem przygotowań i realizacji konferencji sprawowali: kierownik Zakładu, doc. dr hab. Alicja Helman, oraz dr Władysław Banaszekiewicz. W konferencji uczestniczyły 32 osoby, reprezentujące następujące ośrodki:

- Warszawa: IBL PAN (1 osoba), IS PAN (6 osób), miesięcznik "Kino" i tygodnik "Film" (2 osoby)
- Łódź: Instytut Teorii Literatury, Teatru i Filmu UŁ (5 osób) i inni (1 osoba)
- Gdańsk: Instytut Filologii Polskiej UG (2 osoby)
- Kraków: Zakład Wiedzy o Filmie i Telewizji UJ (3 osoby)
- Wrocław: Zakład Teorii Kultury i Sztuk Widowiskowych UWr. (2 osoby)

- Sosnowiec: Zakład Filmoznawstwa UŚl. (10 osób).

W czasie Konferencji - na sesjach przed- i popołudniowych - wygłoszono i przedyskutowano 11 referatów (w nawiasach wersje tytułów skorygowane do druku):

1. Prof. dr Bolesław W. Lewicki (UŁ): "Wprowadzenie do problematyki współczesnej interpretacji dziejów myśli filmowej" ("Etapy filmoznawczej refleksji naukowej"). Referent próbował określić wyznaczniki naukowej refleksji nad filmem, podając własną propozycję na temat miejsca filmoznawstwa wśród nauk humanistycznych. Widzi on w tym względzie konieczność rozpatrywania zjawiska ekranowego w możliwie najszerszym kontekście. Zdaniem referenta, etapami naukowej refleksji filmoznawczej są dokonania praktyczne i teoretyczne 6 badaczy: J. Mareya, J. Platteau, H. Bergsona, S. Eisensteina, K. Irzykowskiego, E. Morina.

2. Doc. dr hab. Alicja Helman (UŚl.): "Koncepcja świadomości filmowej i jej znaczenie dla badania dziejów refleksji nad filmem". W odróżnieniu od dotychczasowej tradycji badawczej, ukierunkowanej na badanie oryginalnych systemów teoretycznych, prelegentka proponuje zainteresowanie się tymi partiami tekstów, które historycy dotychczas świadomie pomijali. W tym celu dzieli materiał na trzy grupy: sądy oryginalne, świadome powtórzenia i truizmy (które w jej przekonaniu dokumentują tzw. świadomość filmową). Zdaniem prelegentki, świadomość filmowa jest: 1) historycznie zmienna, 2) dynamiczna, 3) złożona, 4) tworzy zbiór czynników konfliktowych, 5) jest opóźniona względem wydarzeń ją kształtujących.

3. Mgr Danuta Palczewska (Warszawa): "Z problemów warsztatu historyka myśli filmowej" ("Charakter dawnej i współczesnej myśli filmowej"). Referentka podejmuje zagadnienie głównych wyznaczników świadomości teoretycznofilmowej dwóch okresów, na jakie historycy myśli filmowej dzielą rozwój refleksji nad filmem. Większość badaczy, według niej, umieszcza cezurę w połowie lat czterdziestych, wskazując w ten sposób wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania przemian orientacji teoretycznych.

4. Doc. dr hab. Zbigniew Czeczot-Gawrak (Warszawa): "Nieznane początki teorii filmu w USA. Vachel Lindsay i Hugo Münsterberg". Prelegent prezentuje dwie ważne, a zapomniane, publikacje amerykańskich

teoretyków. Vachel Lindsay w "The Art of the Moving Picture" (1915) dokonuje próby powiązania estetyki kina z socjologią i nauką o kulturze. Formuluje on jedną z pierwszych w dziejach myśli filmowej teorię filmu jako języka; wiele jego sformułowań wyprzedza późniejsze tezy McLuhana. Natomiast Hugo Münsterberg w książce "A Photoplay, a Psychological Study" (1916) określa psychologiczne mechanizmy percepcji filmu, stanowiące współcześnie aktualne i naukowo udowodnione refleksje.

5. Mgr Andrzej Kołodyński (Warszawa): "Johna Griersona koncepcja kina dokumentalnego" ("Praktyka i utopia Johna Griersona"). Referat przedstawia poglądy teoretyczne oraz dokonania praktyczne wybitnego angielskiego dokumentalisty Johna Griersona. Akceptując analizę ówczesnego społeczeństwa dokonaną przez Waltera Lippmana, Grierson opiera swój program działania na współistnieniu następujących zjawisk: 1) wzrostu udziału mas w życiu politycznym, 2) rozwoju środków masowego przekazu, 3) akceptacji szeroko pojętej reklamy jako formy działania społecznego. Uwagi Griersona na temat istoty filmu i edukacji społecznej (ze szczególnym uwzględnieniem filmu) mogą stanowić inspirujący motyw dla współczesnych badaczy kultury masowej.

6. Mgr Anna Rejduch-Pilch (Kraków): "Między abstrakcją a nadrealizmem. Interpretacja związków między refleksją plastyczną i filmową Stefanii Zahorskiej". Prelegentka dokonuje próby syntezy poglądów Stefanii Zahorskiej na film - jego tworzywo, charakter, sytuację aktualną i kierunki rozwoju. Zahorska ujawniła osiągnięcia filmu abstrakcyjnego, zwracając uwagę na filmowe odkrycie przedmiotu, formy, bryły, linii w ruchu oraz ten rodzaj poszukiwań nowych możliwości ekspresyjnych, który był wynikiem zetknięcia się aparatu filmowego z rzeczywistością. Zdaniem tej badaczki, kierunkiem dającym filmowi największe możliwości rozwojowe jest nadrealizm, a film poprzez artystyczną deformację winien być kreacją.

7. Mgr Anna Malczewska (Sosnowiec): "S. Kracauera antropologiczny model krytyki filmowej" ("Metodologiczne konteksty prac filmowych S. Kracauera"). Referentka próbuje przeciwstawić się rozpowszechnionym w teorii i krytyce interpretacjom koncepcji S. Kracauera zawężonych do aspektów ontologicznych. W referacie zawarto charakterystykę

specyficzną dla Kracauera metody opisu dzieła jako zintensyfikowanej formy doświadczenia społeczno-kulturalnego. Socjologiczno-psychologiczna orientacja estetyki Kracauera jest - zdaniem autorki - cennym, a nie zaadaptowanym we współczesnym filmoznawstwie, osiągnięciem klasycznej teorii filmu. Źródeł zarówno metodologii, jak teorii filmu Kracauera należy szukać w inspiracjach szkoły frankfureckiej - środowiska uniwersyteckiej lewicy.

8. Mgr Łukasz Plesnar (Sosnowiec): "Tradycje fenomenologicznej myśli filmowej" ("Fenomenologiczne koncepcje budowy warstwowej dzieła filmowego"). Referent zajmuje się fenomenologicznymi koncepcjami budowy dzieła filmowego, w szczególności jego budową warstwową. Przedstawia koncepcje R. Ingardena, Z. Lissy, S. Salzmana, A. Jackiewicza i B.W. Lewickiego, zwracając uwagę na różne rozumienie pojęcia warstwy. Autor podaje własną koncepcję, proponując wyróżnić w ramach dzieła filmowego cztery warstwy: 1) przedstawiającą, 2) rejestrowaną rzeczywistości, 3) przedstawioną i 4) komunikowaną.

9. Dr Jan Rek (Łódź): "Dwie perspektywy w badaniach filmowych". Autor przedstawia dwie perspektywy, w jakich, historycznie rzecz biorąc, ujmowano dzieła sztuki: z jednej strony - pytano o relację na zewnątrz, do rzeczywistości, z drugiej - zgadzając się na autonomię świata sztuki - pytano o jego budowę wewnętrzną. W teorii filmu pytania te wyznaczają bardzo ważne i podstawowe, domagające się rozwiązania przez współczesnych badaczy, opozycje: film - świat, rzeczywistość, oraz film - język - nie-język.

10. Mgr Jolanta Mach (Łódź): "Nowe przyczynki do teorii filmu R. Arnheima" ("Dzisiejsze poglądy filmowe R. Arnheima"). Referentka zajmuje się podstawowym dziełem Rudolfa Arnheima, "Art and Visual Perception", które wprawdzie w nieznaczny tylko stopniu dotyczy bezpośrednio filmu, ale może okazać się cenne dla filmoznawstwa. Na uwagę zasługuje założenie, że widzenie jest synonimem rozumienia, a "każdy akt zobaczenia jest wzrokowym sądem". Związek z filmem mają także dwie przedstawione w książce sprawy szczegółowe: teza o jedności doznań kinestetycznych i wzrokowych oraz podział sztuk na sekwencyjne i niesekwencyjne (zamiast dotychczasowego podziału: na sztuki przestrzeni i sztuki czasu).

11. Mgr Eugeniusz Wiik (Sosnowiec): "Dwie koncepcje tekstu w refleksji semiologicznej" ("Badanie tekstu filmowego"). Punktem wyjścia dla tez zawartych w artykule jest stwierdzenie nieprzydatności idei podwójnej artykulacji dla języka filmowego. Opierając się na propozycjach Ch. Metz'a i semiotyków radzieckich, referent dookreśla pojęcie "systemu" i "tekstu" i próbuje nakreślić model badania filmowego systemu tekstowego. Postępowanie badawcze wykorzystujące zaproponowany model zapewnienia, zdaniem autora, kompleksowy opis dzieła filmowego, stwarza dogodną podstawę dla komparatystyki oraz pozwala na nowe rozwiązania genologiczne.

W trakcie dyskusji uczestnicy konferencji oraz przysłuchujący się obradom studenci (20 osób z UŚl., 4 osoby z UJ) wysoko ocenili dorobek merytoryczny spotkania. Wielu referentów podjęło podstawowe zagadnienia nauki o filmie: metod badania myśli filmowej, rozszerzenia kulturowego perspektywy badawczej, uwzględnienia przemian świadomości filmowej, stosowania nowych kryteriów selekcji materiału badawczego. Część referatów prezentowała nowy materiał bądź proponowała całkowicie odmienną od tradycyjnej jego interpretację. Konferencja stała się poważnym etapem postępującej integracji filmoznawczych ośrodków uniwersyteckich.

Mgr Wiesław Godzic

DZIEŁO LITERACKIE JAKO ŹRÓDŁO HISTORYCZNE SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ

(14-16 XII 1976)

W dniach 14-16 grudnia 1976 r. odbyła się w Pałacu Staszica w Warszawie, zorganizowana przez Instytut Badań Literackich PAN, konferencja naukowa na temat "Dzieło literackie jako źródło historyczne". Wzięli w niej udział badacze literatury z większości ośrodków naukowych w kraju oraz przedstawiciele innych dziedzin nauk społecznych - przede wszystkim historycy.

Kilka spośród wygłoszonych na konferencji referatów poświęconych